

Наташа Петровић Томић*

УГОВОР О ОСИГУРАЊУ СПОСОБНОСТИ ВРАЋАЊА КРЕДИТА

Иако прилично распрострањено у пракси домаћих банака, осигурање способности враћања кредита представља непознаницу за просечног потрошача финансијских услуга. Ауторка настоји да објасни механизам тог производа осигурања, са акцентом на потенцијално негативне стране уочене у домаћој пракси осигурања. Будући да износи довољно аргумената у прилог тврдње да је корисник кредита угрожени потрошач, ради унапређења домаћег права, ауторка предлаже да се уведе штедна компонента у осигурање способности враћања кредита које покрива ризик смрти осигураника. Ауторка се залаже и за унапређење осигуравајуће заштите у смислу обухватања платежне способности осигураника уопште, а не само у вези са враћањем потрошачког кредита.

Ауторка закључује да је осигурање способности враћања кредита у српској пракси осигурања тренутно високоризичан посао, закључен противно интересима осигураника. Стога је неопходна ревизија услова осигурања домаћих осигуравача и обвезивање банака на поштовање законских обавеза, а најпре обавезе информисања.

Кључне речи: *Потрошачки кредит. – Отплата кредита. – Осигурање способности враћања кредита. – Заштита потрошача.*

1. УВОД

Осигурање способности враћања кредита релативно је нов производ на тржишту осигурања Србије.¹ У питању је модалитет

* Ауторка је ванредни професор Правног факултета Универзитета у Београду, nataly@ius.bg.ac.rs

¹ У питању је вид осигуравајућег покрића који прати развој потрошачких кредита. Стога се и његово појављивање везује за „бум“ потрошачког кредитирања.

покрића чији је циљ да рате из уговора о кредиту исплаћује осигуравач уместо дужника, због његове немогућности да то учини услед губитка или смањења прихода. Накнада се најчешће исплаћује даваоцу кредита, то јест банци, чиме се смањује дуг осигураника (примаоца кредита) према њој. Реч је, дакле, о врсти осигурања са *двоструком заштитном функцијом*. С једне стране, пружа се заштита осигуранику који из одређених разлога више није у стању да редовно отплаћује рате кредита, а с друге стране, банци се гарантује да неће трпети штетне последице накнадно настале неспособности плаћања примаоца кредита. Отуда велика заинтересованост банака да промовишу тај вид осигурања, односно да услове одобрење кредита својим клијентима пристанком на тај вид покрића.²

Имајући у виду да просечан грађанин у току свог животног и радног века има потребе да путем кредита финансира стицање добара неопходних за нормалан живот, јасно је да осигурање којим се гарантује исплата рата кредита у случају његове смрти, губитка радне способности, тзв. недобровољног губитка запослења и других уговором дефинисаних ризика има будућност.³ Ризици од којих се штити осигураник јесу догађаји који могу погодити свако лице које је закључило уговор о кредиту. Неизвесност која прати живот у савременом друштву утолико је израженија када је реч о враћању кредита банци. Међутим, ово осигурање – бар у домаћој пракси осигурања – није замишљено тако да првенствено штити интересе корисника кредита. Како ће у раду бити приказано, постоје бројни аргументи против тог осигурања: почев од тога да осигураник нема могућност да изабере осигуравача и обим покрића до тога да не покрива одређене ризике итд. Из тога произлази оправдана брига за обезбеђење одређеног степена заштите потрошача те врсте осигурања.

2. ПОЈАМ И ПРАВНА ПРИРОДА

Уговор о осигурању способности враћања кредита, односно осигурање способности враћања кредита као производ тржишта осигурања не може се посматрати (и дефинисати) независно од потрошачког кредита, чијем извршењу служи. Најопштије говорећи, оно служи обезбеђењу дугованих исплата (ануитета) корисника кре-

У Немачкој је, примера ради, то осигурање почело да се развија још 1957. године. Вид. Klaus Pällmann, *Die Restschuldversicherung beim Konsumentenratenkredit – Eine rechtstatsächliche und zivilrechtliche Untersuchung*, Dissertation, Bremen 1985, 7.

² На разумевање све веће улоге овог осигурања у XXI веку утиче и податак да оно *de facto* служи и као средство обезбеђења потраживања из уговора о кредиту.

³ Amparo San José Riestra, *Credit Insurance in Europe, Impact, Measurement & Policy Recommendations*, Centre for European Policy Studies, Brussels 2003, 3–5.

дита према даваоцу кредита.⁴ Наравно, заштита коју пружа ограничена је на тачно одређене случајеве, који доводе до губитка редовних прихода корисника кредита и његове неспособности да према даваоцу кредита испуни обавезе сходно уговореном плану отплате кредита.⁵ Осигурањем способности враћања кредита се, дакле, гарантује *бонитет осигураника, његова платежна способност*, од које зависи да ли ће моћи да испуњава преузете обавезе.⁶ Из таквог одређења осигурања способности враћања кредита јасно произлази да оно са уговором о потрошачком кредиту представља скуп уговора, повезаних истом каузом.⁷

*Уговор о осигурању способности враћања кредита може се дефинисати као уговор на основу кога се осигуравач обавезује према банци као уговарачу осигурања да ће испунити обавезе корисника кредита (осигураника) из уговора о кредиту у случају да он није у стању да их испуни због смрти, неспособности за рад, отказа уговора о раду и/или других ризика.*⁸ Дужник плаћања премије осигурања

⁴ Harold Schulz, Volker Stegmann, Jürgen Uffmann, *Restkreditversicherung – Zahlungsverpflichtungen versichern*, Fritz Knapp Verlag, Frankfurt am Main 2007, 3.

⁵ Jürgen Grauschopf, „Kreditversicherung“, *Der Versicherungsprozess*, 2. vollständig überarbeitete Auflage (hrsg. Jürgen Veith, Jürgen Gräfe), Verlag C. H. Beck, München 2010, 1421.

⁶ Tim Gessner, *Die rechtliche Grenzen für restschuldversicherte Verbraucherdarlehensverträge*, Nomos, Baden-Baden 2010, 19.

⁷ Стога је логично да су пуноважност и дејство уговора о осигурању способности враћања кредита условљени пуноважношћу уговора о потрошачком кредиту. Што се тиче трајања осигуравајућег покрића, заштита корисника кредита налаже да уговор о осигурању у погледу трајања прати уговор о кредиту. То у пракси и јесте најчешће случај, с тим што се почетак трајања покрића различито одређује према томе да ли се уговор о осигурању закључује у исто време када и уговор о кредиту или касније (то јест након закључења уговора о кредиту). Ако се корисник кредита одлучи да прибави осигурање способности враћања кредита већ у тренутку закључења уговора о кредиту, осигуравајуће покриће почиње да делује у 00.00 часова идућег дана од дана када су потписане приступница групном уговору и плаћена премија осигурања. Ако се, међутим, осигурање касније прибавља, оно почиње да делује у 00.00 часова идућег дана од дана када је плаћена премија осигурања. Имајући у виду повезаност уговора о осигурању и уговора о кредиту, постоје посебни основи престанка уговора о осигурању: 1) истеком дана када је уговор о кредиту раскинут, утврђена његова ништавост или уопште престао да производи правна дејства из било ког разлога; 2) истеком дана у коме су исплаћене све обавезе осигураника према банци на основу уговора о кредиту; 3) истеком задњег дана рока отплате кредита, односно истеком дана доспећа задњег ануитета. Слично: Robert Freitag, „Verbraucherdarlehens- und Restschuldversicherungsvertrag als verbundene Geschäfte“, *ZIP* 2009, 1297.

⁸ Детаљније: Klaus Pällmann, 4; Michael Knobloch, *Der Markt der Restschuldversicherungen in Deutschland*, *VuR*, 2008, 91; Tim Gessner, 18–19; Лорис Беланић, „Уговор о осигурању способности враћања кредита условима осигурања хрватских друштва за осигурање, критика и приједлози реформе у поредбеном праву“, *Европска ревија за право осигурања* 1/2012, 70.

није банка (уговарач осигурања), већ је то осигураник (корисник кредита), што значи да се то осигурање не прибавља према модалитету осигурања за туђ рачун већ га сваки осигураник уговара за себе. Специфичност тог осигурања огледа се и у томе што се накнада из осигурања не исплаћује осигуранику, већ директно на његов рачун. На тај начин се смањује дуг осигураника према банци. Из начина на који то осигурање функционише јасно је да је оно првенствено у интересу банке даваоца кредита. Као што ћемо у раду показати, највеће замерке које му се упућују потичу отуда што се њиме недовољно штите интереси осигураника.⁹ Заправо, његови интереси штите се само посредно, то јест путем исплате месечних рата кредита уместо њега. Тако конципирана заштита је оправдана једино у случају смрти корисника кредита. У ситуацији када корисник кредита постане привремено или трајно инсолвентан услед неспособности за рад или губитка запослења, то није једини начин на који му се може пружити заштита. Осигуравајућа заштита треба да буде шире одређена. Из осигурања треба исплатити и одређени износ лично осигуранику, како би премостио пад прихода и уопште животног стандарда.

У нашем праву уговор о осигурању способности враћања кредита убраја се у групу имовинских осигурања.¹⁰ Иако се њиме пружа обезбеђење повериочевог потраживања, примарна функција осигурања кредита је накнада штете. Реч је о надасве специфичној врсти осигурања, која је у поређењу са другим – мање значајним – врстама осигурања остала изван интересовања домаћих правника, и теоретичара и практичара. У питању је осигурање које је настало као одговор на потребе проширења осигуравајуће заштите имовине и на различите *финансијске губитке осигураника*.¹¹ Закони о уговору

⁹ У идеалном случају, осигурање способности враћања кредита у интересу је обе стране. Корисник потрошачког кредита не мора да страхује да ће услед немилог развоја догађаја бити онемогућен да врати кредит према плану отплате, односно да ће његовим наследницима у случају његове смрти остати обавеза према банци. Што се банке тиче, за њу је то осигурање још једно средство обезбеђења потраживања према корисницима кредита. Међутим, ствари стоје другачије у пракси. Тим осигурањем штити се превасходно банчин интерес, то јест њено потраживање према кориснику кредита; док је интерес осигураника тек секундаран. Детаљније: Tim Gessner, 19.

¹⁰ Таква квалификација произлази из постојећег стања ствари (нап. аут.), то јест из тумачења услова домаћих осигуравача. Међутим, ако се прихвате предлози изнети у овом раду, осигурање способности враћања кредита може – по угледу на упоредно право – да постане *мешовити производ*. Наиме, у немачком праву и пракси то се осигурање од када је уведено квалификује као *ризико осигурање живота* зато што је у немачкој пракси класичан ризик обухваћен тим осигурањем ризик смрти корисника кредита. Како код нас то није случај, с једне стране, и како не може бити говора о штетној компоненти премије осигурања, с друге стране, то остајемо на терену предлога.

¹¹ Детаљније о кредитном осигурању уопште: Harald Hermann, „Kredit- und Kautionsversicherung“ (hrsg. Roland Michael Beckmann, Annemarie Matusche-Beck-

о осигурању обично не садрже посебна правила о осигурању кредита. У већини права на та осигурања се примењују општа правила о осигурању имовине или општа правила уговорног права.¹² Заштитна функција тог осигурања састоји се у томе да се њиме штити имовина осигураника (корисника кредита) и његових наследника од дуга (преосталих рата кредита) према банци. Уколико то осигурање не постоји, неплаћање рате кредита имало би за последицу покретање одговарајућег поступка против корисника кредита, односно његових наследника. Будући да је у питању одштетно осигурање, примењује се принцип обештећења. Банка која је примила исплату од осигуравача по основу осигурања способности враћања кредита нема право да се користи и неким другим имовинским осигурањем.

Осигурање способности враћања кредита пружа се на основу генералног уговора, закљученог између осигуравача и банке даваоца кредита, коме се приступа на основу изјаве о приступању осигураника. Реч је типичном уговору по приступу, закљученом на начин који осигураника чини угроженим потрошачем услуга осигурања.¹³ Он, наиме, само потписује изјаву о приступању уговору, што не гарантује да су му текст генералног уговора и општи услови осигурања предати пре потписивања и правног обвезивања.¹⁴ За разумевање његовог положаја кључно је да се (најчешће) не може закључити појединачни

mann), *VersicherungsrechtsHandbuch*, 3. Auflage, Verlag C. H. Beck, München 2015, 2564–2634.

¹² На нивоу ЕУ – чије је тржиште кредитног осигурања најразвијеније – донета је најпре Директива 87/343 (Council Directive 87/343/EEC of 22 June 1987 amending, as regards credit insurance and suretyship insurance, First Directive 73/239/EEC on the coordination of laws, regulations and administrative provisions relating to the taking-up and pursuit of the business of direct insurance other than life assurance), а затим Директива 2000/35 о спречавању кашњења плаћања (Directive 2000/35/EC of the European Parliament and of the Council of 29 June 2000 on Combating Late Payment in Commercial Transactions, OJ L 200/35/EC). Након прве директиве у области неживотних осигурања – којом је дозвољено да на нивоу Европске заједнице привремено остане забрана обављања послова осигурања кредита заједно са другим имовинским осигурањима (зато што је у многим државама чланицама право на бављење пословима осигурања кредита било резервисано само за специјализована друштва осигурања, на пример, у Немачкој) – Директивом 87/343 укинута је та забрана. Директивом 87/343 прописано је да друштва за осигурање која имају дозволу за обављање неживотних осигурања обављају сва имовинска осигурања, укључујући и осигурање кредита и јемства. Имајући у виду специфичност послова кредитног осигурања и негативна искуства осигуравача, Директивом је уведена додатна – већи гарантни фонд и обавезно формирање додатних резерви сигурности са циљем гарантовања њихове солвентности.

¹³ Наташа Петровић Томић, *Заштита потрошача услуга осигурања – Анализа и предлог унапређења регулаторног оквира*, Правни факултет, Београд 2015а, 93–96.

¹⁴ Детаљније о потреби заштите потрошача у предуговорној фази и начину на који се то чини: *ibid.*, 90–109.

уговор, односно да осигураник нема право избора осигуравача код кога ће прибавити ово осигурање.

3. УГОВОРНЕ СТРАНЕ

Уговор о осигурању способности враћања кредита карактерише постојање три уговорне стране: осигуравача, банке – уговарача осигурања и корисника кредита – осигураника. Осигуравач је лице које се професионално бави пословима осигурања кредита и који на основу одређеног уговора преузима на себе ризик отплате кредита из уговора о осигурању.

Уговарач осигурања је банка давалац кредита. Оно што је проблематично – бар из угла заштитне функције тог осигурања према кориснику кредита – јесте чињеница да је банка у исто време и посредни корисник осигурања. Она је уговорни партнер осигуравача, са којим закључује уговор о осигурању, који затим нуди својим клијентима. Она се, дакле, са осигуравачем договара који ће ризици бити обухваћени покрићем, а који ће бити искључени из покрића. Такође, банка преговара и о висини премије осигурања, коју треба да плате осигураници (корисници кредита). Уз то, банка по правилу уговара и право на провизију од осигуравача за сваки закључени уговор о осигурању.¹⁵ Она се, заправо, налази у позицији *ексклузивног заступника осигурања* на основу споразума склопљеног са одређеним осигуравачем.¹⁶ О конкуренцији између осигуравача који се баве пословима осигурања способности враћања кредита, јасно је, нема говора!¹⁷ Заправо, осигуравач припадник групе друштва закључењем *уговора о ексклузивном заступању* са одређеном банком добија монополски положај. То се свакако одражава на услове осигурања, уговорне клаузуле, а понајвише на премије осигурања.¹⁸ Из тих података је јасно да је позиција банке врло *привилегована*. Она уговара покриће спрам својих интереса и потреба. Иако је уговарач осигурања, она не плаћа премију, али јој се, ипак (sic!) посредно исплаћује накнада када настане осигурани случај. Уз то, добија провизију за сваки закључени уговор са корисником кредита.

¹⁵ Лорис Беланић, 71.

¹⁶ Када се томе дода податак да банке по правилу сарађују са осигуравачима који припадају истој групи друштва, јасно је да је осигурање способности враћања кредита производ намењен заштити првенствено њихових интереса.

¹⁷ Pällmann, 18; Schulz, Stegmann, Uffmann, 5; Peter O. Müllbert, Alexander Wilhelm, *Rechtsfragen der Kombination von Verbraucherdarlehen und Restschuldversicherung*, WM 2009, 2241.

¹⁸ Tim Gessner, 27.

Осигураник је корисник кредита. Он закључује уговор којим се осигурава његова способност враћања кредита тачно одређеној банци. Најзначајнији ризици од којих се осигурава јесу: смрт, губитак радне способности и губитак запослења. На њему је обавеза плаћања премије осигурања, иако се накнада не исплаћује њему лично, већ на рачун банке даваоца кредита.¹⁹ Очигледно је да он, притом, нема могућност избора осигуравача са којим ће закључити уговор о осигурању способности враћања кредита.²⁰ Тиме су прекршени основни постулати слободе уговарања. О томе колико је тангирана слобода уговарања осигураника осигурања способности враћања кредита сведочи податак да ни у обавезним осигурањима не постоји обавеза осигураника да закључи уговор само са једним осигуравачем. Осигураницима се омогућава да закључе уговор са било којим осигуравачем који се бави пословима обавезних осигурања. Из свега до сада реченог јасно је да осигураник те врсте осигурања може бити само физичко лице. Како је по правилу потрошач неук у односу на банку која му одобрава кредит и условљава га приступањем уговору о осигурању који је раније закључила по модалитету групног осигурања, јасно је да се корисник кредита налази у типичној потрошачкој позицији. Њему је неопходна двострука заштита: у односу са банком која му одобрава кредит и у односу са банком која иступа као заступник осигуравача у вези са уговором о осигурању способности враћања кредита. Сматрамо да том сегменту уговора о осигурању способности враћања кредита треба посветити много пажње да би се положио осигураника поправио.

Уговор о осигурању способности враћања кредита закључује се најчешће приступањем будућег осигураника (корисника кредита) групном уговору, који је банка закључила са осигуравачем.²¹ Техника закључења уговора састоји се у следећем: банка нуди кориснику кредита да приступи уговору који је закључила са осигуравачем.²² Ако на то пристане, банка му предаје изјаву о приступању уговору о осигурању способности враћања кредита, коју потписују будући осигураник и банка у име осигуравача.²³ Банка, дакле, није овлашћена

¹⁹ Осигураник је, дакле, дужник премије осигурања. Тако и: Tim Gessner, 30.

²⁰ Tim Gessner, 27.

²¹ Такав начин пласирања ризика у покриће одговара фактичком стању ствари. Саме банке као даваоци кредита заинтересоване су за развој те врсте осигурања, а и у могућности су да „помогну“ његов развој. Стога оне закључују ексклузивни заступнички уговор са одређеним осигуравачем, на основу кога својим клијентима „нуде“ приступање само том уговору. Упор. Jérôme Kullmann, „Les mécanismes juridiques fondamentaux des assurances collectives“, *RGDA* 3/1998, 521–529.

²² Reifner Udo, Knobloch, Michael, Knops, Kai-Oliver, *Restschuldersicherung und Liquiditätssicherung*, Institut für Finanzdienstleistungen e V., Hamburg 2010, 20.

²³ Поставља се питање шта ако корисник кредита одбије да приступи групном уговору о осигурању способности враћања кредита. Да ли банка може да

да издаје полису осигурања кориснику кредита. Уместо тога, сматра се да је сваки корисник кредита – коме је понуђено приступање уговору и који је на то пристао – осигуран за случај да не може да врати кредит уговором закључен између банке и одређеног осигуравача. Будући да не поседује полису осигурања способности враћања кредита, осигураник не може располагати правима из закљученог уговора.²⁴ То је крупно ограничење његових овлашћења, условљено техником приступања уговору.

Такав начин закључења уговора, јасно је, искључује могућност корисника кредита да сам изабере осигуравача са којим ће закључити уговор о осигурању. То га чини *угроженим потрошачем финансијских услуга*. Он, наиме, закључује уговор са два врло моћна пружаоца финансијских услуга: 1) са банком која му одобрава кредит и 2) са осигуравачем који му пружа осигурање кредитне способности, али посредством банке која је претходно закључила групни уговор са тим осигуравачем. Поставља се питање колико у тој констелацији фактичких и правних снага неко (банка или осигуравач) уопште може водити рачуна о интересима потрошача банкарских и услуга осигурања.

Сматрамо да је за његову заштиту кључно обавезати банку која иступа као ексклузивни заступник осигуравача да се придржава законских обавеза које иначе имају заступници осигурања. Под тим првенствено мислимо на дужност информисања и саветовања (у правима где постоји та законска дужност) корисника кредита, који треба да приступи групном уговору о осигурању кредитне способности.²⁵ Тај предлог се уклапа са јасним ставом судске праксе

га принуди на то? Или да одбије да одобри кредит? Да ли *de facto* то осигурање постаје обавезно? Осим тога, та ситуација може да се посматра и из угла поделе колективних уговора на уговоре са необавезним и са обавезним приступом. Уговор са необавезним приступом је у ствари оквирни уговор који закључују осигуравач и уговарач колективног осигурања, док сваки осигураник појединачно приступа. У принципу, уговори о осигурању способности враћања кредита јесу формалноправно уговори са необавезним приступом, али их типична потрошачка позиција осигураника чини специфичним. Теоретски, осигуравач може због селекције ризика да не прихвати све осигуранике који су упутили понуду за приступање уговору, иако су чланови групе коју заступа уговарач осигурања. Међутим, због уговора који су закључили са банком, они то најчешће не чине. Вид. Luc Mayaux, „Les assurances collectives“, *Les assurances de personnes*, Tome 4 (ed. Jean Bigot, Philippe Baillot, Jérôme Kullmann, Luc Mayaux), L. G. D. J, Paris 2011, 678–680.

²⁴ Tim Gessner, 32.

²⁵ Наиме, механизам колективних уговора о осигурању још више потенцира адхезиони карактер уговора, будући да припадник групе, то јест осигураник нема ни најмању преговарачку моћ. Он само приступа уговору у целини, и то на основу споразума уговарача осигурања и осигуравача. Вид. Charlotte Goldie-Genicon, „L’assurance de groupe à l’épreuve de la législation sur les clauses abusives“, *Recueil Dalloz*, 2008, 1.

да је уговарач колективног осигурања дужан да преда ОУО и ПУ осигураницима. Нема разлога да исто не важи и у погледу обавезе информисања у смислу Закона о осигурању. Банка треба да га информише о свим околностима о којима иначе осигуравачи информишу своје клијенте пре закључења уговора према Закону о осигурању.²⁶

4. ОСИГУРАНИ РИЗИЦИ

Генерално говорећи, путем осигурања способности враћања кредита осигураник се штити од бројних ризика који могу имати за последицу потпуни или делимични губитак редовних прихода, те немогућност редовног измирења рата одобреног кредита. Најпознатији ризици који се покривају тим осигурањем јесу: смрт, губитак радне способности и невољни престанак радног односа (престанак радног односа услед отказа). Ради заштите интереса осигураника, требало би проширити осигуравајуће покриће и на ризик развода брака.

Што се тиче смрти као осигураног ризика (нем. *Restschuldversicherung für den Todesfall*), реч је о класичном и најстаријем ризику обухваћеном осигурањем способности враћања кредита у развијеним тржишним привредама. И данас ризик смрти осигураника представља базични ризик тог осигурања. Она је обухваћена покрићем независно од тога да ли је наступила као последица болести или несрећног случаја. Стога у немачкој теорији има мишљења да је уговор о осигурању способности враћања кредита *посебна форма уговора о осигурању живота* (то јест ризико животног осигурања).²⁷ Тај уговор се разликује од ризико животног осигурања само по томе што приликом његовог закључења изостаје лекарски преглед осигураника и што се не одређује осигурана сума, већ важи претпоставка да одговара износу одобреног кредита.²⁸ Настанком смрти као осигураног случаја осигуравач исплаћује банци целокупан остатак дуга из уговора о кредиту. Тиме се штити интерес наследника осигураника,

²⁶ Искуства из праксе показују да се најчешће клијентима само преда изјава о приступању уговору о групном осигурању (заједно са осталим документима), без икаквог објашњења. Тако они потпуно неинформисано улазе у још један правни однос, неуки и неупознати са својим правима и обавезама. За више детаља: Наташа Петровић Томић (2015а), 190–199.

²⁷ Разлика између уговора о осигурању способности враћања кредита и осигурања живота огледа се у томе што први нема штедну компоненту. Детаљније: Harald SCHulz, Volker Stegmann, Jürgen Uffman, *Restkreditversicherung – Zahlungsverpflichtungen versichern*, Fritz Knapp Verlag, Frankfurt am Mein, 9.

²⁸ Udo Reifner, Michael Knobloch, Kai-Oliver Knops, 25.

који неће бити у обавези да врате остатак кредита. Међутим, постоје бројни искључени ризици, који чине заштиту некомплетном.²⁹

Губитак радне способности (нем. *Restschuldversicherung für die Arbeitsunfähigkeit*) због болести или несрећног случаја постоји када осигураник није у стању да обавља свој посао услед здравствених проблема, било да су они настали као последица болести или несрећног случаја.³⁰ Тај уговор се у немачком праву квалификује као посебно осигурање за случај неспособности за рад и здравствено осигурање дневне накнаде, које у датим случајевима служи исплати неплаћених рата кредита осигураника.³¹ Сам осигурани ризик тј. неспособност за рад се различито дефинише у условима осигурања. Свим осигуравачима је заједничко настојање да осигурани ризик учине транспарентним, што се постиже увођењем горње границе година осигураника. По правилу, осигурање тог ризика се не нуди лицима старијим од 65 година. Такође, приликом осигурања ризика неспособности за рад практикује се увођење каранце, односно одређеног рока након закључења уговора у току кога не постоји обавеза осигуравача да покрије ризик неспособности за рад.³² Обавеза осигуравача је различита према томе да ли је осигураник привремено или трајно неспособан за рад. Све док траје привремена неспособност за рад, осигуравач исплаћује банци доспеле рате кредита. Када се на основу медицинске документације констатује трајни губитак радне способности, осигуравач исплаћује банци целокупан остатак дуга из уговора о кредиту.

Најновији ризик који се покрива осигурањем способности враћања кредита јесте губитак радног односа.³³ За разлику од претходна два ризика, ризик губитка радног односа квалификује се као имовинско осигурање.³⁴ У светлу обавезе осигуравача да се баве пословима животних или неживотних осигурања, осигурање ризика губитка радног односа може се наћи само у понуди осигуравача имовинског осигурања, али га не могу нудити осигуравачи који нуде

²⁹ Тако осигурање не делује у бројним неоправданим случајевима: на пример, у случају смрти као последице трудноће или порођаја.

³⁰ Нису сви случајеви губитка радне способности обухваћени покрићем. Као и у вези са смрћу, и у вези са губитком радне способности постоји читав низ искључених ризика.

³¹ Kai-Oliver Knops, „Restschuldversicherung im Verbraucherkredit“, *Versicherungsrecht*, Heft 31, 2006, 1455; Michael Knobloch, 91.

³² Klaus Pällmann, 6.

³³ Иако значајан, тај ризик се у немачком праву покрива заједно са ризиком смрти осигураника. Вид. Tim Gessner, 22.

³⁴ Harald, Schulz, Volker Stegmann, Jürgen Uffmann, *Restkreditversicherung – Zahlungsverpflichtungen Versichern*, Frankfurt am Mein 2007, 10.

покриће ризика смрти и радне неспособности.³⁵ У случају губитка радног односа (нем. *Restschuldversicherung für die Arbeitslosigkeit*) осигуравач исплаћује банци месечне рате које доспевају према уговору о кредиту у току одређеног периода одређеног уговором о осигурању.³⁶ У упоредном праву се захтева испуњење сета услова да би осигуравач био у обавези у случају губитка радне способности. Прво, условима осигурања предвиђа се каренца, то јест одређени рок у току кога покриће не делује. Наиме, неће се сматрати осигураним случајем ако незапосленост наступи у року од два до шест месеци од закључења уговора о осигурању.³⁷ Увођењем каренце признаје се легитимно право осигуравача да избегне пружање осигуравајуће заштите лицу чији је радни однос у тренутку закључења уговора о осигурању угрожен. Ако је уговором предвиђени рок каренце истекао, осигураник има право на накнаду из осигурања ако су испуњени следећи услови: 1) да је осигуранику престао радни однос без његове кривице;³⁸ 2) да се пријавио на Завод за запошљавање и 3) да не остварује додатне приходе обављањем других делатности.³⁹

5. ОСИГУРАНИ СЛУЧАЈ

Најкраће, предмет осигурања способности враћања кредита је *неспособност враћања кредита*. Због тога је неопходно прецизирати када се сматра да је она наступила. С обзиром на то да се ризици који се покривају тим осигурањем различито манифестују, условима осигурања се одређује када се сматра да је наступио осигурани случај. Дакле, сматра се да је осигурани случај наступио: 1) даном када је наступила смрт осигураника; 2) када је наступио 46. дан непрекинуте привремене неспособности за рад која је последица несрећног случаја или болести; 3) када је наступио 61. дан непре-

³⁵ Tim Gessner, 22.

³⁶ Обавеза осигуравача није, дакле, повезана са периодом незапослености, све док она траје. Обавеза осигуравача је увек ограничена на тачно одређени период незапослености (обично 12 месеци). То значи да, ако након истека уговором дефинисаног периода заштите осигураник не нађе ново запослење, остаје без осигуравајуће заштите. Вид. Tim Gessner, 24.

³⁷ Tim Gessner, 23.

³⁸ Сви случајеви престанка радног односа уз одговарајући допринос осигураника обухваћени су клаузулом о искљученим штетама. Под тим подразумевамо не само престанак радног односа услед отказа осигураника, већ и услед његове кривице, као и споразумни раскид радног односа. Такође, искључени су престанак радног односа услед истека радне дозволе, пробног рада и промене радног односа из пуног у непуно радно време и престанак радног односа због осуде за кривична дела и издржавања казне затвора.

³⁹ Tim Gessner, 23–24; Лорис Беланић, 73.

кидне незапослености. За заштиту интереса осигураника, а још више интереса банке, битно је да настанак неке од поменутих околности активира примену необориве претпоставке да је наступила неспособност враћања кредита.⁴⁰ Осигуравач, дакле, нема право да захтева од осигураника да пружи доказе да је услед наступања неког од осигураних ризика наступила неспособност враћања кредита, независно од стварног стања ствари. Другим речима, могућност враћања кредита из других прихода (на пример, имовине) не узима се у обзир за сврхе примене овог осигурања.

6. ОБАВЕЗЕ ОСИГУРАВАЧА И БАНКЕ – ЗАСТУПНИКА ОСИГУРАЊА

6.1. Информисање уговарача осигурања пре закључења уговора и за време важења уговора

Данас је општеприхваћено да се заштита потрошача услуга осигурања остварује прописивањем обавезе осигуравача, посредника или заступника осигурања да пре закључења уговора о осигурању уговарачу саопште две групе околности. Прва група информација односи се на пружаоца услуга осигурања, а друга на обавезу коју он уговором преузима. Притом, све информације морају бити саопштене писменим путем, на јасан и прецизан начин, на службеном језику земље чланице у којој је осигуравач преузео обавезу.⁴¹ Како је у осигурању способности враћања кредита уобичајено да се не успоставља директан однос осигуравача и осигураника, то дужност информисања има банка заступник осигуравача.

Наиме, у Закону о осигурању изричито се каже да заступник и посредник осигурања имају дужност пружања информација уговарачу осигурања.⁴² Из угла заштите интереса уговарача осигурања

⁴⁰ Лорис Беланић, 73–74.

⁴¹ Детаљније о дужности информисања уговарача осигурања у упоредном праву: Наташа Петровић Томић (2015а), 141–189.

⁴² Заступник је, према нашем праву, дужан да обавести уговарача осигурања пре закључења уговора, као и при измени, допуни или продужењу о: 1) свом пословном имену, седишту и адреси седишта; 2) регистру надлежног органа у који је уписан и начину провере регистрације; 3) називу друштва за осигурање са који има закључен уговор; 4) о томе да има непосредно, односно посредно право или могућност да оствари 10% или више гласачких права, односно власништво над 10% или више основног капитала у друштву за осигурање, са којим ће бити закључен уговор о осигурању; 5) о томе да друштво за осигурање с којим ће бити закључен уговор о осигурању или матично друштво тог друштва имају непосредно, односно посредно право или могућност да остваре 10% или више гласачких права, односно власништво над 10% или више основног капитала у том лицу; 6) начину заштите

посебно је корисно постојање обавезе да му се открије да ли заступник заступа само једно или више друштва за осигурање и да му се пружи информације које је према поменутом закону дужан да пружи осигуравач (тзв. потрошачке информације уређене чл. 82). Сам начин обавештавања уговарача осигурања, текст и садржај обавештења уређени су позивом на одредбе којима се уређују та питања када је адресат дужности информисања осигуравач.

Сматрамо да се обавеза информисања у случају осигурања способности враћања кредита може разложити на неколико конкретних обавеза. Пре тога сматрамо да је пожељно да нагласимо *обавезу банке да се понаша као заступник осигурања*, односно да извршава законске обавезе које из тог статуса произлазе. Она није прост продавац осигурања већ заступник са законом установљеним обавезама. С тим у вези, банка најпре треба да укаже свом клијенту да за потребе уговарања осигурања способности враћања кредита она иступа као заступник осигуравача. Од ње се, сходно том статусу, очекује да се понаша као заступник осигурања, односно да испуни све обавезе према будућем осигуранику.⁴³ Друго, банка има *обавезу да информише уговарача осигурања о правној природи те врсте осигурања*. У извршењу те обавезе основно је да се уговарачу недвосмислено стави до знања да се он штити од ризика неспособности враћања рата кредита из тачно одређених разлога, а не у сваком случају! Кључно је да се будућем осигуранику објасни на које се тачно ризике односи осигуравајуће покриће, на које се не односи, као и механизам деловања осигурања. Треће, уговарачу треба јасно рећи да *ће накнада из осигурања бити исплаћена на рачун банке, а не њему директно*. Уговарачи осигурања, то јест корисници финансијских услуга јесу потрошачи и упознавање са тим податком има круцијални значај за њихово разумевање суштине предметног осигурања. Ако о томе нису обавештени, они би могли мислити да право на накнаду из осигурања припада њима. Четврто, осигураника треба упознати са тим да *приступа генералном уговору*, који је банка унапред закључила са одређеним осигуравачем. Пето, осигураник има неспоран интерес да се упозна са износом премије која га терети за прибављање тог покрића зато што премија осигурања утиче на цену

његових права и интереса код тог лица; 7) називу, седишту и адреси органа надлежног за надзор над пословањем тог лица и начину заштите његових права и интереса код тог органа. – Закон о осигурању, *Службени гласник РС*, бр. 139/14, чл. 111.

⁴³ Банка би требало да упозна осигураника са тим да је она *ексклузивни заступник* тачно одређеног осигуравача. Према нашем мишљењу, то је кључна информација за заштиту права потрошача услуга осигурања. Информација о ексклузивном заступништву, то јест о томе да „његова“ банка заступа само једног осигуравача и да за то добија провизију требало би да „пробуди“ неуког потрошача и да изазове повећану опрезност.

кредита. Шесто, потрошач услуга осигурања мора бити упознат са правом на одустанак од уговора. По угледу на директиве Европске уније, и у позитивном праву сада постоји могућност осигураника да у одређеном року одустане од уговора о осигурању (да се предомисли). У нашем праву тренутно не постоји дужност заступника ни осигуравача да саветују уговарача осигурања.⁴⁴

6.2. Исплата накнаде из осигурања

Кључна обавеза осигуравача је исплата накнаде из осигурања након наступања осигураног случаја. И у погледу те обавезе осигуравача постоји специфичност у осигурању отплате кредита. Због тога је неопходно да банка упозна корисника кредита са чињеницом да накнада неће бити исплаћена њему већ банци. Висина накнаде из осигурања највише зависи од износа обавезе осигураника (његовог кредита) и врсте ризика услед кога је наступила неспособност враћања кредита. Ако је неспособност враћања кредита наступила услед смрти или трајне радне способности, осигуравач исплаћује остатак дуга из уговора о кредиту, према плану отплате кредита. То значи да осигуравач исплаћује не само главницу, већ и камате, што би требало да доведе до брисања кредита. Ако је, међутим, неспособност враћања кредита наступила као последица привремене неспособности за рад или отказа радног односа, осигуравач исплаћује само одређени број рата кредита. Тако се у условима осигурања срећу следеће одредбе: 1) до 12 месечних ануитета за поједини случај, а укупно 24 ануитета за све време трајања уговора; односно 2) до шест месечних ануитета за поједини случај, а највише 18 ануитета за све време важења уговора. Дакле, у другом случају, исплата накнаде из осигурања нема за последицу брисање дуга кредита према кориснику кредита. Он остаје у обавези, упркос плаћања премије осигурања.

7. ОБАВЕЗЕ УГОВАРАЧА ОСИГУРАЊА/ОСИГУРАНИКА

7.1. Пријављивање околности од значаја за оцену ризика

Уговарач осигурања је у нашем праву дужан да пријави осигуравачу приликом закључења уговора *све околности* које су од значаја за оцену ризика, а које су му познате или му нису могле остати непознате.⁴⁵ Поставља се питање које су околности релевантне за оце-

⁴⁴ Наташа Петровић Томић, „Заштита осигураника појединца и Преднацрт Грађанског законика Србије – Колико смо далеко од европског нивоа заштите потрошача услуга осигурања?“, *Право и привреда* 4–6/2015b, 605–627.

⁴⁵ Закон облигационим односима, чл. 907.

ну ризика у осигурању способности враћања кредита. Из анализе доступних услова осигурања уочава се да осигуравачи условљавају деловање покрића испуњењем одређених услова на страни осигураника, како у тренутку закључења уговора о осигурању, тако и у тренутку закључења уговора о кредиту. Те околности се могу поделити у две групе: прву групу чине околности које се тичу здравственог стања осигураника, а другу групу оне које се тичу радног односа.⁴⁶ Приступањем уговору који су закључили банка и осигуравач, корисник кредита потврђује испуњеност тих услова. Те околности се не проверавају приликом закључења уговора. Претпоставља се да су истинито и тачно пријављене. Али, ако се у поступку обраде одштетног захтева испостави да стварно здравствено стање или радни однос нису у складу са изјавом о приступању, не постоји обавеза осигуравача према њему.⁴⁷ Без обзира на то да ли их је осигураник био савестан!

Таква пракса домаћих осигуравача заслужује критику. Она је не само противна интересима осигураника већ је и строго забрањена у области права заштите потрошача.⁴⁸ Од потрошача услуга осигурања не може се очекивати да даје изјаве о стварима које недовољно разуме или изјаве чије правне консеквенце не може да сагледа. Кон-

⁴⁶ Из објашњења која се достављају уз изјаву о приступању произлази да је реч о следећим околностима: 1) да је осигураник старији од 18 година; 2) да се осећа здравим и да није под медицинским третманом или надзором; 3) да је разлика између телесне висине у центиметрима и тежине у килограмима између 80 и 120; 4) да у последње три године није био под медицинским третманом (изузета су мања обољења попут грипа, као и трудноћа и слично); 5) да у последњих пет година није био или није морао бити хоспитализован, да није имао заразне болести, да није хронични болесник, да нема статус инвалида; 6) да није на боловању; 7) да није на пробном раду; 8) да нема никаквих индиција или сазнања да ће му послодавац отказати уговор о раду; 9) да није био привремено неспособан за рад дуже од 30 дана узастопно у протекле три године; 10) да је према Закону о раду запослен на неодређено време током последњих 12 месеци, те да не постоје околности које би упућивале на то да ће с послодавцем закључити споразумни раскид радног односа или да ће послодавац отказати уговор о раду.

⁴⁷ Лорис Беланић, 74.

⁴⁸ Наиме, у Великој Британији је 1. априла 2013. године ступио на снагу нови Закон о потрошачким осигурањима (Consumer Insurance [Disclosure and Representations] Act 2012), којим је укинута дотадашња пракса. Са становишта повећања заштите потрошача услуга осигурања посебно је значајна новина укидање дотадашњег правила да осигуравач у уговор може унети одредбу којом осигураник гарантује да су одговори на питања из формулара тачни или да они чине тзв. основу уговора. Таквом одредбом су осигуравачи могли да представљање ризика од осигураника искористе као средство за неизвршење обавеза по основу уговора о осигурању. Будући да је просечан потрошач услуга осигурања нестручан и да се не може рачунати на његова знања из области осигурања, он не може бити гарант тачности околности значајних за оцену ризика. Вид. Peter J. Tyldesley, *Consumer Insurance Law: Disclosure, Representation and Basis of the Insurance Contract Clauses*, Bloomsbury Professional, 2013, 395.

кретно, корисник потрошачког кредита – коме се намеће осигурање способности враћања кредита и који нема увид у услове осигурања пре потписивања изјаве о приступању групном уговору – вапи за заштитом. Дакле, сматрамо да поменуте околности представљају пример јемства осигураника, које се среће код транспортних осигурања, а не клаузуле о искљученим штетама.⁴⁹ Таквом клаузулом се на осигураника пребацује непримерени терет, коме он као потрошач финансијских услуга није дорастао. Такође, клаузула која прописује санкцију губитка права из осигурања заслужује критику и искључење из услова осигурања. Она је пример клаузуле којом се нарушава уговорна равнотежа на штету осигураника, због чега се у правима држава чланица ЕУ квалификује као неправична и ништава.⁵⁰

7.2. Плаћање премије осигурања

Чисто правно посматрано, дужник премије осигурања је осигураник, то јест корисник кредита. Сам механизам плаћања премије може бити двострук. Једна је варијанта да премију плаћа сам осигураник, из сопствених средстава (што се ређе среће). Друга, у нашој пракси чешћа варијанта, јесте да се премија плаћа из средстава кредита. То практично значи да трошкови премије осигурања улазе у рату кредита.⁵¹ Изјава о приступању групном осигурању по правилу прецизира износ премије и начин њеног плаћања. Што је најзначајније за оцену положаја осигураника, њему се уопште не пружа могућност да из сопствених средстава плаћа премију већ га осигуравач кредитира и за износ премије осигурања.⁵² Тиме се, неприметно, повећава износ кредита који он узима од банке. Такав начин обрачуна и исплате премије осигурања одговара банци и осигуравачу, а не кориснику финансијских услуга.⁵³ Осигуравач, коме је банка унаред исплатила цео износ премије, не страхује да ли ће моћи да је наплати од осигураника за случај његове инсолвентности. Банка, која је унапред исплатила премију осигурања, односно кредитирала њену исплату, моћи ће током целог периода отплате кредита да наплаћује и камату на износ одобреног кредитирања премије осигурања.

⁴⁹ Детаљније о том институту у англосаксонском праву: Наташа Петровић Томић, *Осигурање робе у међународном поморском превозу*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2009, 165–169.

⁵⁰ Детаљније о правној судбини неправичних клаузула општих услова осигурања: Наташа Петровић Томић (2015a), 361–363.

⁵¹ Иначе, висина премија осигурања способности враћања кредита зависи од више фактора: од опсега покрића, трајања осигурања, укупног дуга корисника кредита на основу уговора о кредиту, година осигураника у тренутку приступања уговору о осигурању итд. Вид. Tim Gessner, 48–51.

⁵² *Ibid.*, 33, 35.

⁵³ *Ibid.*, 36.

7.3. Пријава осигураног случаја

У осигурању способности враћања кредита ствари стоје другачије од онога што је уобичајено за пријављивање осигураног случаја. Обавезу, наиме, има не само корисник кредита, то јест осигураник, већ и банка уговарач осигурања. Такође, настанак осигураног случаја може пријавити и било које треће лице које има интерес, као што су наследници осигураника у случају његове смрти. Лице које подноси пријаву мора доставити одговарајућу документацију, која се у случају осигурања способности враћања кредита може поделити у три групе: 1) она која се односи на уговор о осигурању; 2) она која се односи на уговор о кредиту и 3) она која се тиче личности осигураника.

Лице које подноси пријаву требало би, дакле, да достави следећу документацију: приступницу уговору о осигурању, уговор о кредиту, укључујући и план отплате кредита. То је документација која се подноси у сваком случају. Ако је обавеза осигуравача настала услед смрти осигураника, онај ко подноси пријаву дужан је да достави и релевантну медицинску документацију из које се може закључити да је смрт као осигурани ризик наступила онако како овлашћени подносилац пријаве тврди. У случају привремене неспособности за рад изазване несрећним случајем или повредом осигураника, осигуравачу треба доставити следећу документацију: доказ о околностима настанка осигураног случаја, медицинску документацију која садржи налаз лекара који лечи осигураника, налаз лекара о висини и врсти повреде, податке о евентуалним повредама, телесним недостацима и манама које је осигураник имао пре наступања несрећног случаја. Осигуравач, такође, захтева од осигураника да му редовно доставља налаз о привременој неспособности за рад. Она из угла осигуравача представља доказ да привремена неспособност и даље постоји и да је он у обавези да плаћа накнаду из осигурања.

Ако је наступио престанак радног односа као осигурани случај, заинтересовано лице треба да достави: писмени отказ уговора о раду, радну књижицу, доказ о томе да је осигураник поднео захтев за заштиту права из радног односа. Да би остваривао право на накнаду из осигурања, осигураник мора да доставља осигуравачу сваког месеца потврду о незапослености коју издаје Завод за запошљавање.

8. УМЕСТО ЗАКЉУЧКА – КРИТИЧКА АНАЛИЗА И ПРЕДЛОЗИ ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ ЗАШТИТЕ ОСИГУРАНИКА

Уговор о осигурању способности враћања кредита, као што сугерише његов назив, требало би да представља вид осигуравајућег

покрића који штити интересе осигураника, односно корисника кредита. Међутим, у пракси није тако. То осигурање се претворило у механизам заштите интереса банака. Њиме се првенствено штите потраживања банака према корисницима потрошачких кредита. Оне се, другим речима, врло ефикасно штите за случај банкрота корисника кредита, док се о интересима самих корисника (осигураника) мање води рачуна. Наиме, настанком осигураног случаја који доводи до трајне или привремене неспособности враћања рате кредита настаје обавеза банке да врати остатак кредита или да уместо корисника кредита исплаћује доспеле рате. Међутим, тиме се не поправља његова финансијска ситуација. Он и даље остаје без икакве помоћи осигураваача у ситуацији потпуног или делимичног смањења или чак губитка прихода. Тако осигураник може остати у врло незавидној ситуацији, без могућности задовољења елементарних потреба за станом и храном, а то се неће одражавати на његове обавезе према банци даваоцу кредита. Због тога се у страниј теорији осигурање способности враћања кредита критикује и као неморалан банкарски и осигуравајући посао.⁵⁴ Савези потрошача указују на то да је тај вид осигуравајуће заштите врло скуп за примаоце потрошачких кредита, да их поскупљује, а да је заштита коју им пружа минимална.⁵⁵ Такође, масовност потрошачких кредита утиче на масовност осигуравајуће заштите која прати тај изузетно значајан банкарски посао, што додатно утиче на тангираност права заштите потрошача.

Наиме, два обележја тог уговора чине да право заштите потрошача мора бити „умешано“ у „причу“ о његовој допуштености: принудни карактер, то јест наметање потрошачу потрошачког кредита тог вида осигуравајуће заштите и непостојање базичних инструмената његове заштите.⁵⁶ Затим, банка уговарач осигурања по правилу има закључен уговор о сарадњи само са једним осигураваачем. Како је тај осигураваач неретко део групе друштва којој и банка припада, јасно је да је конкуренција потпуно елиминисана.⁵⁷ Премије осигурања се, дакле, одређују сходно интересу групе друштва, док се интерес осигураника нимало не уважава. Сматрамо да су то највећи концепцијски недостаци осигурања способности враћања кредита.

⁵⁴ *Ibid.*, 15.

⁵⁵ *Ibid.*, 15.

⁵⁶ Наглашавам да принудни карактер тог осигурања не произлази из законских прописа (као што је случај са обавезним осигурањима!) већ из уговорног односа закљученог са професионалцем из банкарског сектора! – Udo Reifner, „Die Sittenwidrigkeit von Konsumratenkrediten nach der höchstlichtlichen Rechtsprechung“, *DB* 1984, 2178.

⁵⁷ Tim Gessner, 22, 27.

Такође, има аутора који примећују да је и начин плаћања премије осигурања противан интересима осигураника. Њима би много лакше било да се премија плаћа месечно, него да се унапред плати износ премије према томе на који рок је закључен уговор о кредиту. Из угла заштите интереса осигураника врло је проблематична потреба да се део премија третира као штедни улог.⁵⁸

Имајући у виду бројне критике упућене постојећем облику осигурања способности враћања кредита, сматрамо да је за развој тог модалитета осигуравајућег покрића у нашем праву корисно да укратко објаснимо упоредноправна искуства. Наиме, у упоредном праву постоји неколико варијанти осигуравајућег покрића који имају исту циљну функцију, али који су много повољнији по осигураника. Издајамо два модалитета осигурања.

Прво, *уговор о осигурању способности плаћања (ликвидности)*. У питању је осигурање настало крајем XX века у Америци (енг. *Payment Protection Insurance*). Реч је о осигурању којим се штити општа ликвидна способност осигураника, а не само способност враћања кредита. Њиме се, заправо, гарантује *плаћање било које новчане обавезе осигураника* у ситуацији смањења ликвидности осигураника или њеног губитка. Предмет осигурања је, дакле, осигурање платежне способности осигураника. Уговором о осигурању платежне способности осигураника обавезује се осигуравач да плаћа новчане обавезе осигураника у обиму одређеном уговором о осигурању када осигураник није у стању да то чини из сопствених средстава, а осигураник се обавезује да плаћа премију осигурања.

Тај вид осигуравајућег покрића је шири од осигурања способности враћања кредита и у том смислу повољнији по осигураника. Њиме се обезбеђује сигурност плаћања било које новчане обавезе која доспева једном месечно, у тачно одређеном термину. Тако постављено покриће не искључује и постојање обавезе осигуравача да у одређеним роковима плаћа и рате кредита осигураника. Оно се првенствено односи на плаћање новчаних обавеза, попут рачуна за струју, комуналија, телефона, закупнине за стан итд. Новчане обавезе се исплаћују директно повериоцима периодичних потраживања.

Ризици покривени осигурањем платежне способности исти су као у осигурању способности враћања кредита: губитак посла, губитак радне способности због несрећног случаја; док је ризик смрти обухваћен покрићем само ако су месечни износи које треба платити већи (на пример, обавезе из уговора о кредиту, најму стана). Што се тиче трајања покрића, оно је повезано са трајањем новчане обавезе која доспева узастопно сваког месеца.

⁵⁸ Вид. Лорис Беланић, 77.

Друго, *уговор о осигурању способности враћања кредита са штедном компонентом*. У питању је идеја, то јест концепт из немачке теорије, који још увек није заживео у пракси (нем. *Kapitalkreditversicherung*). Немачки теоретичари предлажу да се у уговор о осигурању способности враћања кредита унесе и штедна компонента по угледу на осигурање живота.⁵⁹ Предлог је да се из дела уплаћених премија издвоји штедни део, чија би функција била стварање фонда који може послужити за подмирење обавеза, то јест за исплату рата у случају настанка осигураног случаја, односно ако не би дошло до настанка осигураног случаја, та би се средства исплатила осигуранику увећана за камату. Тиме би се осигуранику омогућило да средства инвестирана у премију осигурања способности враћања кредита у сваком случају искористи. Да ли ће то бити за исплату накнаде из осигурања или за исплату штедне компоненте, зависиће од тога да ли ће настати осигурани случај.

ЛИТЕРАТУРА (REFERENCES)

- Беланић, Лорис, „Уговор о осигурању способности враћања кредита према условима осигурања хрватских друштава за осигурање, критика и приједлози реформе у поредбеном праву“, *Европска ревија за право осигурања* 1/2012. (Belanić, Loris, „Ugovor o osiguranju sposobnosti vraćanja kredita prema uslovima osiguranja hrvatskih društava za osiguranje, kritika i prijedlozi reforme u poredbenom pravu“, *Evropska revija za pravo osiguranja* 1/2012)
- Freitag, Robert, „Verbraucherdarlehens- und Restschuldversicherungsvertrag als verbundene Geschäfte“, *ZIP* 2009.
- Gessner, Tim, *Die rechtliche Grenzen für restschuldversicherte Verbraucherdarlehensverträge*, Nomos, Baden-Baden 2010.
- Goldie-Genicon, Charlotte, „L’assurance de groupe à l’épreuve de la législation sur les clauses abusives“, *Recueil Dalloz*, 2008
- Grauschopf, Jürgen, „Kreditversicherung“, *Der Versicherungsprozess*, 2. vollständig überarbeitete Auflage, Jürgen Veith, Jürgen Gräfe (hrsg.), Verlag C. H. Beck, München 2010.
- Hermann, Harald, „Kredit- und Kautionsversicherung“, *Versicherungsrechts-Handbuch* (hrsg. Roland Michael Beckmann, Annemarie Matusche-Beckmann), 3. Auflage, Verlag C. H. Beck, München 2015.
- José Riestra Amparo San, *Credit Insurance in Europe, Impact, Measurement & Policy Recommendations*, Centre for European Policy Studies, Brussels 2003.

⁵⁹ Kai-Oliver Knops, 1459.

- Knobloch, Michael, *Der Markt der Restschuldversicherungen in Deutschland*, VuR, 2008
- Knops, Kai-Oliver, „Restschuldversicherung im Verbraucherkredit“, *Versicherungsrecht*, Heft 31, 2006.
- Kullmann, Jérôme, „Les mécanismes juridiques fondamentaux des assurances collectives“, *RGDA* 3/1998.
- Mayaux, Luc, „Les assurances collectives“, *Les assurances de personnes*, Tome 4 (ed. Jean Bigot, Philippe Baillot, Jérôme Kullmann, Luc Mayaux), L. G. D. J, Paris 2011.
- Müllbert, Peter O., Wilhelm, Alexander, *Rechtsfragen der Kombination von Verbraucherdarlehen und Restschuldversicherung*, *WM* 2009.
- Pällmann, Klaus, *Die Restschuldversicherung beim Konsumentenratenkredit – Eine rechtstatsächliche und zivilrechtliche Untersuchung*, Dissertation, Bremen 1985.
- Петровић Томић, Наташа, „Заштита осигураника појединца и Преднацрт Грађанског законика Србије – Колико смо далеко од европског нивоа заштите потрошача услуга осигурања?“, *Право и привреда* 4–6/2015b. (Petrović Tomić, Nataša, „Zaštita osiguranika pojedinca i Prednacrta Građanskog zakonika Srbije – Koliko smo daleko od evropskog nivoa zaštite potrošača usluga osiguranja?“, *Pravo i privreda* 4–6/2015b)
- Петровић Томић, Наташа, *Заштита потрошача услуга осигурања – Анализа и предлог унапређења регулаторног оквира*, Правни факултет, Београд 2015а. (Petrović Tomić, Nataša, *Zaštita potrošača usluga osiguranja – Analiza i predlog unapređenja regulatornog okvira*, Pravni fakultet, Beograd 2015a)
- Петровић Томић, Наташа, *Осигурање робе у међународном поморском превозу*, Правни факултет, Београд 2009. (Petrović Tomić, Nataša, *Osiguranje robe u međunarodnom pomorskom prevozu*, Pravni fakultet, Beograd 2009)
- Reifner, Udo, „Die Sittenwidrigkeit von Konsumratenkrediten nach der höchstlichtichen Rechtsprechung“, *DB* 1984.
- Reifner, Udo, Knobloch, Michael, Knops, Kai-Oliver, *Restschuldversicherung und Liquiditätssicherung*, Insitut für Finanzdienstleistungen e V., Hamburg 2010.
- Schulz, Harold, Stegmann, Volker, Uffmann, Jürgen, *Restkreditversicherung – Zahlungsverpflichtungen versichern*, Fritz Knapp Verlag, Frankfurt am Mein 2007
- Tyldesley, Peter J, *Consumer Insurance Law: Disclosure, Representation and Basis of the Insurance Contract Clauses*, Bloomsbury Professional 2013.

Nataša Petrović Tomić, PhD

Associate Professor

University of Belgrade, Faculty of Law

CONTRACT OF PAYMENT PROTECTION INSURANCE

Summary

Although fairly widespread in the practise of domestic banks, payment protection insurance represents something very unknown to the average consumer of financial services. Author intends to explain mechanism of mentioned product of insurance with emphasis on potential negative effects notices in the practice of insurance. Since the author gives enough arguments in favour of the statement that credit consumer is vulnerable consumer she proposes the introduction of saving component in payment protection insurance which covers death of the insured person. The point is to harmonize our law with comparative law. In order to secure better protection of insured it is recommended to expand insurance coverage.

Author concludes that payment protection insurance currently represents highly risky transaction in Serbian practice of insurance, concluded contrary to the interests of insured. It is necessary to revise the general conditions of insurance of domestic insurers as well as oblige banks to meet legal obligations, especially the duty to inform insured.

Key words: *Consumer credit. – Payment. – Payment protection insurance. – Consumer Protection.*

Article history:

Received: 28. 10. 2016.

Accepted: 4. 4. 2017.